

ӨВӨРХАНГАЙ АЙМАГ
БҮРД СУМЫН
ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧИЙН ХУРЛЫН
ТОГТООЛ

2021 оны 02 сарын 19 өдөр

Дугаар 4/01

Онгон

Засаг даргын 2021-2024 оны үйл
ажиллагааны хөтөлбөр батлах тухай

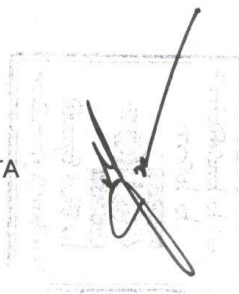
Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.1.1-ийн "д", Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.11.1, 17 дугаар зүйлийн 17.3 дахь заалтыг тус тус үндэслэн ТОГТООХ нь:

1.Бүрд сумын Засаг даргын 2021-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хавсралтаар баталсугай.

2.Сумын Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг үнэлэх, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтийг боловсруулж, Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн хурлаар хэлэлцүүлэн батлуулахыг Засаг дарга (М.Мөнхбаяр)-д үүрэг болгосугай.

3.Сумын Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг 2021 оны 1 дүгээр улиралд багтаан баталж, хэрэгжилтийг ханган тайлагнаж байхыг сумын Засаг дарга (М.Мөнхбаяр)-д даалгасугай.

ДАРГА

М.ДЭЖИД

C: My doc (ITH) togtool

Сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын
2020 оны ..... дугаар сарын .....-ны
өдрийн ..... дүгээр тогтоолын .....
дугаар хавсралт

ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН БҮРД СУМЫН ЗАСАГ ДАРГЫН 2021-2024 ОНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ХӨТӨЛБӨР

НЭГ. ХҮНИЙ ХӨГЖИЛ

Салбарын зорилго: Нийгмийн суурь үйлчилгээг тэгш, хүртээмжтэй хүргэж, хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэн, гэр бүлд ээлтэй цогц бодлого хэрэгжүүлнэ.

1.1.ҮНДЭСНИЙ БАХАРХАЛ, ӨВ СОЁЛ

Зорилт 1. Эх хэл, соёл, ёс заншлаа дээдэлсэн эх оронч үзэлтэй эв нэгдлийг эрхэмлэсэн иргэнийг төлөвшүүлэн хөгжүүлж, түүх, соёлын өвөө хамгаалан, үндэсний бахархлаа түгээн дэлгэрүүлж, соёл, урлагийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.1.1.1. Уламжлалт монгол ахуй, өв соёлоо сэргээн хөгжүүлэх, угийн бичгийн бүх нийтээр хөтөлж хэвших, сургалт мэдээллийн ажлуудыг зохион байгуулна.

1.1.1.2. Соёлын биет болон биет бус өвийг хадгалах, хамгаалах ажилд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлж, соёлын өвийн эсрэг гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх ажлыг хууль хяналтын байгууллагатай хамтран зохион байгуулах.

1.1.1.3. Орон нутгийн судлах танхимыг засварлан тохижуулж, үзүүлэн дэглэлтийг хийж, үзмэрийн тоог нэмэгдүүлж, иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээг тогтмолжуулна.

Зорилт 2. Соёл, урлагийн байгууллагын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулан мэргэжилтэй боловсон хүчнээр хангана.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.1.2.1. Соёл, урлагийн нэгдсэн арга хэмжээ, уралдаан, наадам зохион байгуулах замаар хүүхэд залуучууд, ардын авьяастнуудын авьяас билгийг нээн хөгжүүлж, түгээн дэлгэрүүлнэ.

1.1.2.2. Соёлын төвийн гадаах талбайг хайсжуулж, ногоон байгууламж бий болгох, шаардлагатай дуу, гэрэлтүүлэг, техник тоног төхөөрөмж, хувцас хэрэгслээр хангаж, мэргэжлийн танхимуудыг тохижуулж, үйл ажиллагааг тогтмолжуулж, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлнэ.

1.1.2.3. Иргэдэд зайны болон нүүдлийн соёл урлагийн үйлчилгээг жил бүр хүргэж, сумын соёлын төвийг соёлын өв хариуцсан ажилтантай болгоно.

1.1.2.4. Сумын соёлын төвийн хүний нөөцийг бэлтгэн мэргэжлийн боловсон хүчнээр хангах.

1.1.2.7. Ном, соёлын үйлчилгээний оновчтой хэлбэрийг бий болгож, номын санг цахим болгон, фондод баяжилт хийнэ.

1.1.2.8. Соёлын ажилтнуудыг хөрш зэргэлдээ болон бусад аймаг, суманд туршлага судлуулах, сургалтанд хамруулж, чадавхижуулна.

1.1.2.9. “Соёлын бүтээлч үйлдвэрлэл-II” арга хэмжээг хэрэгжүүлж, соёл, урлагийн эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.

1.1.2.10. “Сонгодог урлаг-III” хөтөлбөрийг өөрийн сумандаа хэрэгжүүлж, өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлнэ.

1.2.ЭРҮҮЛ МЭНД

Зорилт 1. Өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх тогтолцоог бэхжүүлж, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.2.1.1 Зорилтот насны иргэдийг урьдчилан сэргийлэх үзлэг, хорт хавдрын 7 төрлийн илрүүлгийн үзлэгт хамруулна.

1.2.1.2 Иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлэх сургалт, сурталчилгааг тогтмол зохион байгуулж, эрүүл, идэвхтэй амьдралын хэв маягийг төлөвшүүлэх арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлнэ.

1.2.1.3. Халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулж, өвчлөлийг бууруулна.

1.2.1.4. Эх хүүхэд, нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийг дэмжиж ажиллана,

1.2.1.5 Цэргийн насны залуучуудын эрүүл мэндийн үзлэгийг жилд нэг удаа зохион байгуулна.

Зорилт 2. Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний орчин үеийн оношилгоо, эмчилгээний технологийг нэвтрүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.2.2.1. Сумын эрүүл мэндийн төвийн лабораторийн шинжилгээний аппаратуудыг шинэчлэнэ. (Цус болон шээсний анализатор)

1.2.2.2. Эрүүл мэндийн салбарт эмнэлзүйн олон улсын стандарт UpToDate платформ, бүртгэл, хяналтын цахим тогтолцоог нэвтрүүлэн, эм, эмнэлгийн хэрэгслийн чанар, аюулгүй байдлыг хангаж, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

Зорилт 3. Эрүүл мэндийн салбарын хүний нөөцийг бүрдүүлж, мэргэшүүлэн, чадавхыг нэмэгдүүлж, нийгмийн хамгааллыг дэмжинэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.2.3.1. Эрүүл мэндийн салбарын хүний нөөцийг хангах, боловсон хүчинг тогтвор суурьшилтай ажиллуулахад дэмжлэг үзүүлнэ.

1.2.3.2. Эрүүл мэндийн салбарын ажилтнуудын улирлын урамшуулал, ур чадварын нэмэгдлийг тэдгээрийн харилцаа, хандлага, ёс зүйн үнэлгээтэй уялдуулан олгодог тогтолцоонд шилжүүлнэ.

Зорилт 4. Эрүүл мэндийн төвийн барилга байгууламж, дэд бүтцийг сайжруулан, стандарт, чанарын шаардлага хангасан тэгш хүртээмжтэй, чанартай үйлчилгээг үзүүлэх орчныг бүрдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.2.5.1. Сумын эмчийн байрны гадна талд тохижилт хийнэ.

1.2.5.2. Эрүүл мэндийн төвийг шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангаж, түргэн тусламжийн автомашиныг шинэчилж, хөдөөгийн багийн эмч нарыг унаажуулна.

1.2.5.3 Уламжлалт анагаах ухааны төвтэй болж, шаардлагатай тоног төхөөрөмжээр хангах, уламжлалтын эмч, сувилагчийг орон тоогоор ажиллуулана.

1.2.1.4. Эмгэг анатомын (моорог)байранд их засвар хийнэ.

1.2.1.5. Эмнэлгийн түргэний машины гражыг дулаан шугамд холбоно.

1.2.1.6. Эрүүл мэндийн төвөө түшиглэн шүдний кабинеттэй болно.

1.3. БИЕИЙН ТАМИР

Зорилт 1 Нийтийн биеийн тамирыг бүх нийтийн хөдөлгөөн болгож хөгжүүлэн мэргэжлийн спортыг дэмжиж, биеийн тамир спортод ээлтэй орчныг бүрдүүлнэ .

1.3.1.1 Нийтийн биеийн тамирын арга зүйчтэй болж, нийтийн биеийн тамирыг хагжүүлнэ.

1.3.1.2. Залуучуудын хөгжлийн төвийг түшиглэн , спорт заал ,фитнес клубын үйл ажиллагааг тогтмолжуулна.

1.3.1.3.Үндэсний болон багийн спортын төрлүүдийг хөгжүүлэн, дэмжлэг туслалцаа үзүүлж ажиллана.

1.3.1.4.Иргэдийн бие бялдрын түвшин тогтоох, заавал биелүүлэх норм, нормативын сорилыг насны ангиллаар жилд 1 удаа авч хэрэгжүүлнэ.

1.3.1.4. Сумыг нийтийн биеийн тамирын арга зүйчтэй болгож, нийтийн биеийн тамирыг хөгжүүлнэ.

1.3.1.5 Багуудын дунд “Миний нутаг сайхан “ спорт, урлагын наадмыг жил бүр зохион байгуулна.

1.2.1.6.“Шатар” хөтөлбөрийг сумын онцлогт тохируулан үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.

1.2.1.7. Залуучуудын хөгжлийн төв, спорт зааланд их засвар хийнэ.

1.4.БОЛОВСРОЛ

Зорилт 1. Багш, сурагчдын сурч, хөгжих орчныг сайжруулж, сургалтын чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.4.1.1. Сургуулийн спорт тоглоом, биеийн тамирын талбайг шинэчилнэ

1.4.1.2. Цэцэрлэгийн барилгын өргөтгөл барьж, гадна талбайг тохижуулна.

1.4.1.4. Багш нарын ур чадварыг нэмэгдүүлэх зорилгоор “Багшийн хөгжлийн төв” –ийн тохижилтыг сайжруулж, түүнд тулгуурлан ахмад багш нарын идэвхи, оролцоотойгоор залуу багш, сурагчдад зориулсан дугуйлан, клуб ажиллуулна.

Зорилт 2. Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг, дотуур байрны сургалтын болон үйлчилгээний орчин нөхцөлийг сайжруулж, ажиллана.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.4.2.1. Ерөнхий боловсролын сургуулийн барилга, спорт зааланд их засвар хийнэ.

1.4.2.2. Дотуур байрны орчин нөхцөлийг сайжруулна.

1.4.2.3.Сургууль, цэцэрлэгийн орчны эрсдэлийн үнэлгээг улирал бүр хийж, стандартад нийцүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулна.

1.4.2.4. Сургууль, цэцэрлэгийн цахилгаан хангамж, цэвэр, бохир усны шугам сүлжээний ажлыг үе шаттайгаар шинэчлэнэ.

Зорилт 3. Боловсролын байгууллагуудад шаардлагатай хөрөнгө оруулалтыг үе шаттайгаар хийж, багш, сурагчдын сурч, хөгжих орчныг сайжруулж, боловсролын үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.4.3.1. Ерөнхий боловсролын сургуулийг шаардлагатай кабинет, лаборатори, цахим тоног төхөөрөмжөөр хангана.

1.4.3.2. Ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдыг шүүлтүүртэй ундны цэвэр усаар хангах, хатуу зөөлөн эдлэлийг шинэчлэх ажлыг үе шаттай хэрэгжүүлнэ.

1.4.3.3.Хичээлийн болон дотуур байранд орчин үеийн стандартад нийцсэн дуу, дүрс бичдэг хяналтын камерын тоог нэмэгдүүлнэ.

1.4.3.5.Цэцэрлэгийн дотоод тоглоом сургалтын хэрэглэгдэхүүний хангалтыг сайжруулна.

1.4.3.6. 1-2 настай хүүхдийг яслид, 2-3 настай хүүхдийг хүүхэд харах үйлчилгээнд, 3-5 настай хүүхдийг сургуулийн өмнөх боловсролд /5 настныг заавал/ хамруулж, хүүхдийн сургуульд бэлтгэгдсэн байдлыг хангана.

1.4.3.7. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгт тэгш хамрагдах боломжийг бүрдүүлэн, хамран сургалтыг нэмэгдүүлэх, шаардлагатай тохируулгат хэрэглэгдэхүүнээр хангаж, багшлах боловсон хүчнийг давтан сургах, мэргэшүүлэх, жирийн ангид шилжин суралцах чадварыг дээшлүүлэн, сэргээн засах үйлчилгээг нийгэм, хамт олонд нь түшиглэн тогтмол үзүүлнэ.

Зорилт 4. Сургууль, цэцэрлэгт үйлчилгээний стандартын шаардлага хангасан хоол үйлдвэрлэлийн байр, тоног төхөөрөмж, хүний нөөцийг бүрдүүлж, бүх сурагчдыг үдийн хоолны хөтөлбөрт хамруулна.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.4.4.1. Ерөнхий боловсролын сургуулийн “Үдийн цай” арга хэмжээг “Үдийн хоол” болгох арга хэмжээг үе шаттай хэрэгжүүлнэ.

1.4.4.2. Цэцэрлэгийн гал тогооны тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх, Ерөнхий боловсролын сургуулийн дотуур байрын гал тогоог стандартын шаардлагад нийцүүлэн засварлах, зориулалтын хөргүүрийн тоног төхөөрөмжөөр хангана. Эмч болон хариуцсан албан хаагчдыг хоолны технологич, хоол зүйчээр мэргэшүүлэх сургалтанд хамруулна.

1.4.4.3. Сургууль, цэцэрлэгт туслах болон хүлэмжийн аж ахуй эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.

Зорилт 5. Боловсролын үйлчилгээг чанартай зохион байгуулж, сургалт, хүмүүжлийн ажлын чанарыг дээшлүүлж, дотоод, гадаадын их дээд сургуульд хүлээн зөвшөөрөгдсөн суралцагчийг бэлтгэнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.4.5.1. Улсын төрөлжсөн олимпиадыг орон нутагтаа зохион байгуулж, багш, сурагчдын чадавхийг дээшлүүлнэ.

1.4.5.2. Таваас доошгүй хичээл судлагдахуунаар анги нийтийн аймгийн олимпиад оролцож, анги хамт олны амжилтыг ахиулна.

1.4.5.3. Цэцэрлэг, сургууль нь үйл ажиллагаандаа өөрийн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, дотоод аудитын тогтолцоог хөгжүүлж, цэцэрлэг, сургууль хөндлөнгийн үнэлгээнд хамрагдана.

1.4.5.4. Хүүхэд нэг бүрийг ёс зүйтэй бие хүн болгон төлөвшүүлэн, хүмүүжүүлэхэд багш, эцэг, эх, нийгмийн ажилтны хамтын оролцоог хангана.

1.4.5.5. Багш, удирдах ажилтны ажлын арга барил, үйл ажиллагааны үр дүн, ур чадварын түвшин тогтоох, мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор багш, удирдах ажилтныг аттестатчилд оруулна.

1.4.5.6. Ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын чанарыг сайжруулж элсэлтийн ерөнхий шалгалтын үзүүлэлт үнэлгээг аймгийн дунджаас дээгүүр байлгана.

1.4.5.7. Сургууль сурталчилах ажлыг жил бүр үе шаттайгаар зохион байгуулж, Тойргийн хэмжээний хамран сургалтыг нэмэгдүүлнэ.

Зорилт 6. Сургалтын хөтөлбөр, агуулга, арга зүйд монголын түүх, хэл, соёл, үндэсний өв уламжлал, зан заншил, эх оронч сэтгэлгээ, хувь хүний хөгжил, төлөвшил, хос бичигтэн болох зэрэг хүн төрөлхтний нийтлэг үнэт зүйлийг тусган хэрэгжүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.4.6.1. “Миний Өвөрхангай” аймгийн сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, жил бүр аймаг байгуулагдсан тэмдэглэлт өдрийг угтан аян зохион байгуулах

1.4.6.2. Сургуулийн хүүхдийн өөрийн удирдлагын байгууллагын санал санаачлагыг дэмжиж хүүхдийн авьяас чадварыг хөгжүүлэх, бие даан бүтээлчээр суралцахууд суралцах боломжийг нээн, сургуулийн харьяа уламжлалт өв соёл, хэл,

сэтгэн бодох, техник технологи, оюуны спортын төрлийн клуб, төв, дугуйлан, секцэд хичээллэх сурагчдын тоог нэмэгдүүлнэ

1.4.6.3. Хүүхдийн зуны амралтыг үр бүтээлтэй өнгөрүүлэх, тэднийг хөдөлмөрт сургах, хамтарч ажиллах, чадвар эзэмшүүлэх зорилгоор “Хөдөлмөр зуслан”-г сургуулийг түшиглэн хөгжүүлнэ.

Зорилт 7. Цахим сургалтын хөтөлбөр, агуулга боловсруулан түгээнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.4.7.1. Сургууль, цэцэрлэгийг интернэт сүлжээнд холбож, хурдыг нэмэгдүүлнэ.

1.4.7.2. Суралцагчдын тест, сорил, шалгалтын материалыг богино хугацаанд үнэлж, үр дүн, тайлан мэдээллийг олон төрлөөр боловсруулах хүчин чадалтай программ, техник хэрэгсэл нэвтрүүлэх ажлыг эхлүүлнэ.

Зорилт 8. Багшлах боловсон хүчний мэргэжил арга зүйн хөгжлийг дэмжиж, тэднийг урамшуулах, харилцан туршлага солилцох боломжийг олгож, нийгмийн асуудлыг үе шаттайгаар шийдвэрлэнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.4.8.1. Багш албан хаагчдын нийгмийн хамгааллыг сайжруулах, тэдний эрүүл мэнд хөдөлмөрийн үнэлэмж, орон байрны нөхцлийг сайжруулах асуудлуудыг үе шаттайгаар шийдвэрлэнэ.

1.4.8.2. Багш, удирдах ажилтны мэргэжил боловсролыг дээшлүүлэх "Багшийн цахим кампус" зайн сургалтын системийг хөгжүүлж, багш нарын 80-аас доошгүй хувийг зайн сургалтаар мэргэжил, боловсролыг нь дээшлүүлнэ.

1.4.8.3. Боловсролын салбарын гадаад харилцааг өргөжүүлэн хөгжүүлж, жил бүр багш, удирдах ажилтан, мэргэжилтнийг гадаад улс оронд мэргэжил дээшлүүлэх сургалтад хамруулна.

1.4.8.4. Багш нарын заах арга зүйн хөгжлийг дэмжих тэргүүн туршлага, ур чадвараа түгээн дэлгэрүүлэх зорилгоор “Багш, сурагч солилцоо”-ны арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

1.4.8.5. Багш нарын мэргэжлийн ур чадварыг дээшлүүлэх, харилцан туршлага солилцох, багш нарын ажлын үнэлэмжийг дээшлүүлэх зорилгоор “Чадварлаг багш” арга хэмжээг зохион байгуулж, судалгаа, шинжилгээний ажлын үр дүнгээр шинэ бүтээл, оновчтой санал /инноваци/ нэвтрүүлсэн багш, удирдах албан хаагчдыг дэмжиж ажиллана.

Зорилт 9. Хүн бүрт чанартай боловсрол эзэмших тэгш боломж бүрдүүлж, боловсролыг хувь хүний хөгжил, гэр бүлийн амьдралын баталгаа, улс орны хөгжлийн суурь болгон насан туршдаа суралцахуйн тогтолцоог бэхжүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.4.9.1. Насан туршийн боловсролын танхимтай болоход дэмжлэг үзүүлж, үйл ажиллагааг тогтмолжуулна.

1.4.9.2. Насан туршийн боловсрол олгох сургалтыг бизнес, амьдрах ухаан, хүний хөгжил, ёс суртахуун, гоо зүй, гэр бүл, байгаль орчны, иргэний боловсрол (эрх зүй, эрүүл мэнд, гамшгаас хамгаалах) олгох чиглэлээр сургалтын олон талт хэлбэрээр зохион байгуулна.

1.4.9.3. Насанд хүрэгчдийн тасралтгүй сургалт болон ерөнхий боловсрол нөхөн олгох сургалтыг зохион байгуулна.

1.4.9.4. Монгол бичигт суралцах бүх нийтийн хөдөлгөөн өрнүүлнэ.

1.5 ХҮҮХЭД, ЗАЛУУЧУУД ГЭР БҮЛИЙН ХӨГЖИЛ

Зорилт 1. Гэр бүлд ээлтэй орчин нөхцөлийг бүрдүүлж, өрхийн гишүүн бүрийн оролцоо хөгжлийг дэмжсэн, эрүүл эерэг хандалгыг төвлөрүүлсэн, бүтээлч, хөдөлмөрч гэр бүлийг бэхжүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.5.1.1. Гэр бүлийн тогтвортой байдлыг хангах гэр бүлийн боловсрол олгох үйл ажиллагааг үе шаттай зохион байгуулна.

1.5.1.2 Гэрлэлтээ батлуулж буй гэр бүлд гэр бүлийн үүрэг хариуцлагын талаар зөвлөгөө , мэдээлэл өгч ажиллана.

1.5.1.3 Гэр бүл хүчирхийллийг бууруулахын тулд түр хамгаалах байртай болно.

1.5.1.4. Хүүхдийн хөдөлмөрийн мөлжилгөөс сэргийлж сургууль завсардсан хүүхдийг сургуульд хамрагдуулна.

1.5.1.5. Хүүхдийн амралт, зусланд хөгжлийн бэрхшээлтэй, хамгаалалтанд байдаг хүүхдүүдийг жил бүр хамруулна.

1.5.1.6 Төр, хувийн хэвшлийн байгууллагуудад “Хүүхэд хамгааллын бодлого”-ыг хэрэгжүүлж, “Гэр бүлийн зөвлөл”-ийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлж, тэмцээн уралдаан зохион байгуулж хэвшинэ.

Зорилт 2 Залуучуудын хөгжлийн оролцоог дэмжин орчин нөхцөлийг бүрдүүлж ,тэдний оролцоог хангах олон талт арга хэмжээг зохион байгуулж ,нийгмийн идэвхтэй гишүүн болгоход дэмжлэг үзүүлнэ .

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.5.2.1 Залуучуудын хөгжлийн бүлэг , клубын үйл ажиллагааг болон сайн дурын ажил, санал санаачилгыг бүх талаар дэмжинэ.

1.5.2.2. Сумын төрийн болон төрийн бус байгуулагуудтай хамтран хөдөөгийн залуучуудын хөгжүүлэх, эрүүл амьдралын зөв хэв маягт суралцах явуулын үйлчилгээг нэвтрүүлж , залуучуудын оролцоог нэмэгдүүлнэ

Зорилт 3. Ахмад настан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг тасралтгүй хөгжүүлж, тэдний эрэлт хэрэгцээнд суурилсан , эрэлт хэрэгцээг хангасан төрөл бүрийн арга хэмжээ зохион байгуулж, нийгмийн идэвх оролцоог нэмэгдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.5.3.1. Ахмадын хөгжлийн төвийн үйл ажиллагааг тогтмолжуулна.

1.5.3.2. Ахмад настны насан туршдаа суралцах боломжоор ханган, насан туршийн боловсрол төв, нэгжүүдтэй хамтарсан сургалт, уулзалт арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулж, аж ахуйн нэгж байгууллагуудад ахмадын зөвлөх үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.

1.5.3.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрэлт хэрэгцээнд суурилсан сэтгэлзүйн болон сэргээн засах сургалт арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулж, хөгжих оролцох боломжийг сайжруулах багц арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

1.6.ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН ХАМГААЛАЛ

Зорилт 1.Хөдөлмөрийн зах зээлийн тэнцвэрт байдлыг хангаж, халамжаас хөдөлмөр эрхлэлтэд шилжүүлэх замаар ажилгүйдлийн түвшинг бууруулж, нийгмийн дундаж давхаргыг нэмэгдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.6.1.1. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бодлогын хүрээнд хөнгөлөлттэй зээлд хамруулан, ажилд зуучлах замаар жил бүр 25-аас доошгүй иргэнийг байнгын, 40-өөс доошгүй иргэнийг түр ажилд зуучлана.

1.6.1.2. Хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийн чиг хандлагад нийцүүлж, ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, зөвлөгөө мэдээлэл өгөх үйлчилгээнд иргэдийг хамруулна.

1.6.1.3. Харьцангуй бага хэрэглээтэй, дунджаас доогуур түвшиний орлогтой өрхийн ажил эрхлэхгүй байгаа насанд хүрсэн иргэнийг мэргэжил эзэмшүүлэх, ур чадварыг нь ахиулах сургалтад хамруулж, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

1.6.1.4. Эмэгтэйчүүд болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг хөдөлмөр, эрхлэлтийг дэмжих сангийн зээл, төсөл, хөтөлбөрт хамруулан хүн амын бүлгүүдийн онцлогт нийцсэн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

Зорилт 2. Нийгмийн халамжийн үйлчилгээг оновчтой болгон, зорилтот өрх, иргэний амьжиргаанд дэмжлэг үзүүлж, амьдралын чанарыг дээшлүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.6.2.1. Өрхийн амьжиргааны түвшин тогтоох судалгаанд үндэслэн зорилтот бүлгийн өрхүүдийг оновчтой тодорхойлно.

1.6.2.2. Зорилтот бүлгийн өрхүүдийн дунд бүлэг байгуулан, олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээгээр дэмжин ажиллана.

1.6.2.3. “Нэг өрх-Нэг ажлын байр” хөтөлбөрийн хүрээнд хүнсний эрхийн бичгийн үйлчилгээнд хамрагдаж байгаа өрхийн иргэдийг ажлын байраар хангаж, нийгмийн халамж хүртэгчдийн тоог бууруулна.

1.6.2.4. Нийгмийн халамжийн бүрдүүлэх материалыг цахимаар хүлээн авч, иргэдэд шуурхай үйлчилнэ.

Зорилт 3. Нийгмийн даатгалын мэдээллийг бүрэн цахимжуулан, иргэд даатгуулагчдад үйлчилгээг ил тод, шуурхай хүртээмжтэй хүргэх, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч, малчдыг нийгмийн даатгалд хамруулж, тэдний нийгмийн баталгааг хангана.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

1.6.3.1. Нийгмийн даатгалын цахим мэдээллийн сан бүрдүүлж, архивын цахим лавлагааны үйлчилгээг жигдрүүлж, иргэд даатгуулагчдад шуурхай үйлчилгээ үзүүлнэ.

1.6.3.2. Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн орлогын төлөвлөгөөг жигд ханган биелүүлж, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч болон малчдын нийгмийн даатгалын хамрагдалтыг нэмэгдүүлнэ.

ХОЁР. ЭДИЙН ЗАСАГ

Салбарын зорилго:

Сумын эдийн засгийн гол салбар болох хөдөө аж ахуйн салбарыг бодлогоор дэмжиж, жижиг дунд үйлдвэрлэл, худалдаа, үйлчилгээний салбарын үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.

2.1. Санхүү, төсөв

Зорилт 1. Төсвийн төлөвлөлт, хариуцлагыг сайжруулж, цахим системийг хөгжүүлж, мэдээллийн ил тод байдлыг хангана.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

2.1.1.1. Төрийн албаны хүний нөөцийн удирдлагын мэдээллийн санг цалингийн нэгдсэн системтэй холбож, орон тоо, цалин хөлсний зардлын төлөвлөлт, хэрэгжилтэд хяналт тавина.

2.1.1.2. Төсвийн ил тод байдлыг хангах замаар шилэн дансны мэдээлэл байршуулалтад тогтмол хяналт тавьж, төсвийн сахилга хариуцлагыг нэмэгдүүлэхэд анхаарч ажиллана.

2.1.1.3. Сум хөгжүүлэх сан, малжуулах сангаас зээл аваад хугацаа нь дууссан боловч төлөгдөөгүй, явцын хэтрэлттэй зээлүүдийг иргэд аж ахуйн нэгжээр нь бүрэн төлүүлэх, тус сангийн хөрөнгийн ашигт байдлыг сайжруулах, эргэлтэд оруулах, бодит судалгаан дээр үндэслэн Сум хөгжүүлэх сангийн зээлийг олгоно.

2.1.1.4. Төрийн худалдан авалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулахдаа дотоодын давуу эрхийн зөрүү тооцох замаар орон нутгийн аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжинэ.

2.1.1.5. Бүх шатны худалдан авах ажиллагаанд болон түүний гүйцэтгэлийн явцад дотоод хяналт, шалгалтыг тогтмол явуулж, иргэд, олон нийт, ашиглагч байгууллагын зүгээс хяналт тавьж ажиллах боломжийг бүрдүүлнэ.

Зорилт 2. Төрийн болон орон нутгийн өмч эзэмшигчдийн хариуцлагыг дээшлүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

2.1.2.1 Төрийн болон орон нутгийн өмчийн ашиглалт, хамгаалалтыг сайжруулж, тэдгээрийн бүртгэл мэдээлэл, үнэлгээ, тайланг ил тод нээлттэй болгон, хөрөнгийн тооллогыг хуулийн дагуу чанартай зохион байгуулж, өмч эзэмшигчдийн хариуцлагыг дээшлүүлнэ.

2.1.2.2. Төсвийн хөрөнгөөр хийгдэх барилга байгууламж, бараа, ажил үйлчилгээний төсөвт жишиг үнэ нормативт хэмжээг баримтлах, хийгдсэн ажлын чанарт хяналт тавьж, чанаргүй гүйцэтгэсний улмаас үүссэн хохирлыг нөхөн барагдуулна.

2.1.2.3. Төсөвт байгууллагуудын өмч хамгаалах байнгын зөвлөлийн үйл ажиллагааг сайжруулж, тогтмолжуулна.

2.1.2.4. Жил бүр санхүүчдийн баярын өдрөөр “Хуримтлалтай иргэн” аяныг зохион байгуулж суманд үйл ажиллагаа явуулж буй арилжааны банкууд болон бусад байгууллагуудтай хамтран сургалт, сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулна.

2.1.2.5. Төсөвт байгууллагуудын эзэмшиж буй түрээслэх боломжтой хөрөнгийг иргэн аж ахуйн нэгжид түрээслэх замаар эзэмшүүлж өөрийн орлогыг нэмэгдүүлэх.

Зорилт 3. Татварын бүх төрлийн үйлчилгээг цахимжуулж, татварын үйлчилгээг иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагад жигд хүртээмжтэй хүргэнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

2.1.3.1. Татвар төлөгчдийн эрх зүйн мэдлэг, татварын багц хуулийн шинэчлэлийг таниулж, татвар төлөх сэтгэлгээ хандлагыг өөрчлөн, заавар, зөвлөгөө, сургалтыг тогтмол зохион байгуулна.

2.1.3.2. Төсөвт бүрдүүлэх татварын орлогыг төрөл тус бүрээр жигд ханган биелүүлнэ.

2.1.3.3. Сумын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуй нэгжүүд, тэдгээрийн салбар компаниудыг орон нутгийн татварын албанд бүртгэлтэй болгон, татварын бааз суурийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авч, төсвийн орлогыг нэмэгдүүлнэ.

2.1.3.4. Иргэдийн татвар даатгалын талаарх эрх зүйн мэдлэгийг нэмэгдүүлэх, ач холбогдлыг сурталчлан таниулах.

2.2. Хүнс, хөдөө аж ахуй, үйлдвэр, худалдаа үйлчилгээ

Зорилт 1. Мал аж ахуйн үйлдвэрлэлийг тооноос чанарт шилжүүлэх бодлого баримталж, бэлчээр ашиглалтыг нэмэгдүүлэн, уламжлалт болон эрчимжсэн мал аж ахуй болон туслах аж ахуйг хөгжүүлж хөдөө аж ахуйн тогтвортой хөгжлийг хангана.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

2.2.1.1. Үржлийн нэгж байгуулж хөнгөлөлттэй зээл төсөл хөтөлбөрт хамруулах

2.2.1.2. Цөм сүргийн малыг бий болгож, үржлийн хээлтүүлэгч, хээлтэгч малд ангилалт явуулж, мал сүргийг даатгалд хамруулах ажлыг зохион байгуулна.

2.2.1.3. “Өсвөр хээлтүүлэгч төсөл”-ийг хэрэгжүүлнэ.

2.2.1.4. Бяруу, хурга ишгийг уламжлалт аргаар хөнгөлөхөөс татгалзаж цахилгаан долгионы болон хавчих, битүү аргаар хөнгөлөх аргыг мал аж ахуйн салбарт нэвтрүүлэх

2.2.1.5. Мал сүргийг бэлчээрийн даацад тулгуурлан сүргийн тоо толгойг зохистой хэмжээнд барьж, Үхэр сүргийг мах- сүүний Сэлэнгэ үүлдрээр, Хонин сүргийг мах-ноосний Бүдүүвтэр ноост Баяд, үзэмчин, мах-өөхний Эдилбай үүлдрээр ,Ямаан сүргийг ноолуурын чиглэлийн Эрчимийн хар, Баяндэлгэрийн улаанаар сайжруулах.

2.2.1.6. Хээлтүүлэгч малыг бүрэн ээмэгжүүлэн удам гарвал ашиг шимийн чиглэлээр бүртгэлжүүлэх, сумын хяналтан дор маллуулах, үржилд тэнцэхгүйг заазлах, үржлээс хасах, сүрэг сэлбэх ажлыг зохион байгуулах.

2.2.1.7. Богийн төлийг 08 дугаар сарын 01-ний дотор эхээс ялгаж дундаас дээш тарга хүч авахуулж өвөлжилтэнд бэлтгэх.

2.2.1.8. Гойд ашиг шимт мал болон өрхийн үйлдвэрлэгч ,хүнсний ногоо, цагаан идээний үзэсгэлэн худалдаа, дуудлага худалдааг “Намрын ногоон өдрүүд” нэртэйгээр зохион байгуулж малчид иргэд аж ахуйн нэгжүүдийг уриалан жил бүр тогтмол зохион байгуулах.

2.2.1.9. Эрчимжсэн аж ахуйг дэмжиж, цэвэр эрлийз малын тоо толгойг нэмэгдүүлэх, туслах аж ахуйг бий болгох

2.2.1.10. Малчдын хөдөлмөрийг хөнгөвчлөх чиглэлээр тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгслийн үйлдвэрлэл, худалдаа эрхэлж буй иргэн, аж ахуйн нэгжийг дэмжинэ.

2.2.1.11. Цөөн малтай болон залуу малчдыг малжуулах төсөл хөтөлбөрт хамруулах.

Зорилт 2. Газар тариалангийн бүтээгдэхүүний дотоодын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх, хүлэмжийн аж ахуйг хөгжүүлэх, шинэ нэр төрлийн таримлыг тариалах замаар импортын хэрэглээг бууруулж, сумын хэрэгцээг хангах

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

2.2.2.1. Боригдойн усалгаатай талбайд төмс хүнсний ногоо тариалах иргэдэд газрыг ашиглалтын гэрээгээр олгож, тариалалтыг нэмэгдүүлнэ.

2.2.2.2. Боригдойн тариалангийн талбайн хашааг сэлбэж, услалтын системийг засварлаж усалгаатай тариаланг хөгжүүлнэ.

2.2.2.3. Боригдойн атаршсан талбайг эргэлтэнд оруулж малын тэжээл, олон наст ургамал тариалж, өвс тэжээлийн аюулгүйн нөөцийг бүрдүүлнэ.

2.2.2.4. Хүлэмжийн аж ахуй эрхлэх иргэдийг дэмжиж ажиллана.

2.2.2.5. Хуучин ашиглалтгүй байгаа зоорийг засварлаж ашиглалтанд оруулах, шинээр зоорь барих санал санаачлагыг дэмжинэ.

2.2.2.6. . Бэлчээрийн хортон мэрэгч, үлийн цагаан оготнотой микробиологийн болон энгийн механик аргаар тэмцэх ажлыг зохион байгуулана.

2.2.2.7 Бэлчээр ашиглалтын сумын журам боловсруулж, батлуулан хэрэгжүүлэнэ.

2.2.2.8. Хэт доройтсон цөлжсөн бэлчээрийг сэргээх, өнжөөх, малчин айл бүрийг 5 сарын 1-ээс өмнө өвөлжөөнөөс нүүлгэж хэвшинэ.

2.2.2.9. Шинээр инженерийн хийцтэй худаг гаргах болон засварлана.

2.2.2.10. Хөдөө аж ахуйн салбарын ажилтан албан хаагчид, малчид, газар тариалан эрхлэгчид, үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн мэдлэг чадварыг дээшлүүлэх бүх төрлийн сургалтад хамруулах, туршлага судлуулах ажлыг зохион байгуулана.

2.2.2.11. Малыг тэжээлийн үйлдвэрийг ашиглалтанд оруулж, үйл ажиллагааг эхлүүлнэ.

Зорилт 3. Хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдэд тулгуурласан бүтээгдэхүүн, үйлдвэрлэлийг хөгжүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

2.3.1.1 Суманд “Борлуулалтын төв” байгуулан сумынхаа үйлдвэр эрхлэгчдийн бүтээгдэхүүнийг худалдаалах боломжийг бүрдүүлэн, хэвлэл мэдээлэл, цахим орчинд сурталчлана.

2.3.1.2 .Сумын хэмжээнд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн пэйж хуудас үүсгэн мэдээ, мэдээлэл, сургалт, арга туршлага, зөвлөмж, Онлайн худалдааг хөгжүүлж, Бүрд онлайн дэлгүүр үүсгэн ажиллагааны талаар баяжуулан хөтөлж, хөгжүүлэнэ.

2.3.1.3.Сумын онцлог түүхэн өв уламжлал бүхий бэлэг дурсгал, гар урлал, үндэсний дээл хувцас, гоёл чимэглэл, уран хатгамал зэрэг брэндэд чиглэсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээг дэмжинэ.

2.3.1.4. Албан байгууллагын цайны газар болон нийтийн хоолны газруудад хуванцар шанага, сав, суулга хэрэглэхийг хориглох, айл өрхүүдэд дээрх савны хор хөнөөлийг таниулах, нөлөөллийн арга хэмжээг бүхий л төрлөөр зохион байгуулж зохих үр дүнд хүрнэ.

2.3.1.5 . “Төсөл, шинэ санаа сонгон шалгаруулах” арга хэмжээг шат дараалан зохион байгуулна.

2.3.1.6.Орон нутагт үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг Улаанбаатар хотын зах зээлд нийлүүлэхэд Нийслэлийн ЗДТГ-тай хамтран ажиллана

2.3.1.7. Эрчимжсэн сүүний фермерийн аж ахуйг хөгжүүлж, загвар аж ахуйг бий болгоно.

2.3.1.8. Хүн амын хэрэгцээт сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, гурил, гурилан бүтээгдэхүүн зэрэг гол нэр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүний хэрэгцээг сумандаа үйлдвэрлэх үйл ажиллагааг дэмжинэ.

2.3.1.8 .Суманд малын гаралтай түүхий эдэд түшиглэсэн ноос, арьс, шир, хүнсний ногоо боловсруулах цех , мал нядалгааны цэг бий болгоход дэмжлэг үзүүлнэ.

2.3.1.9. Мал нядалгааны цэгийг түшиглэсэн малын гаралтай дайвар бүтээгдэхүүн /өлөн гэдэс, яс, эвэр, туурай, өөх, тос, сэвс/ боловсруулах цехүүдийг байгуулахад дэмжлэг үзүүлнэ

Зорилт 4 Малын халдварт, гоц халдварт өвчинтэй тэмцэж тайван байдлыг хадгалан, мал, амьтны гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний ариун цэвэр, эрүүл ахуйн шаардлагыг хангаж, экспортлох боломжийг бүрдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

2.4.1.1. Мал сүргийг угаалга, тарилга, туулгалтад бүрэн хамруулна

2.4.1.2. Мал эмнэлгийн нэгжийн тоог нэмэгдүүлэх замаар үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулна.

2.4.1.3. Мал эмнэлгийн нэгдсэн системийн үйл ажиллагааг өргөжүүлж, мал эмнэлгийн гэрчилгээг бичих, баталгаажуулах, хянахад шаардлагатай төхөөрөмжөөр сумын малын эмч, мэргэжилтнүүдийг ханган мал эмнэлгийн үйлчилгээг цахимжуулна.

2.4.1.4. Зах зээлд борлуулагдаж малын гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг мал эмнэлгийн цахим системээр хянаж, гэрчилгээжүүлнэ.

2.4.1.5. Малчдыг малын эм, био бэлдмэлийг зохистой хэрэглэх арга зүйн талаарх сургалт, мэдээллээр хангаж, эмийн үнэд хяналт тавина.

2.4.1.6. Мал эмнэлгийн тасгийг мах, сүүнд шинжилгээ хийдэг /эм, тарианы үлдэгдэл илрүүлэх/ тоног төхөөрөмжөөр хангах.

2.4.1.7. Эрүүл мал-эрүүл хүнс дэд хөтөлбөр, Цэвэр орчин эрүүл мал тохижилт соёлжилтыг хангуулах журам зэргийг ИТХТЭргүүлэгчдээр баталуулан хэрэгжилтийг ханган ажиллана.

2.4.1.8. Халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг тархвар зүйн судалгаанд тулгуурлан цахим системд төлөвлөж, гүйцэтгэлийг оруулах

2.5 .Барилга, хот байгуулалт, газрын харилцаа

Зорилт 1. Сумын хөгжлийн хэсэгчилсэн төлөвлөгөөний дагуу иргэдийг тав тухтай ажиллаж, амьдрах орчин, нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

2.5.1.1. Бизнес хөгжлийн төвийн барилгын урсгал засварыг хийж, гадна, дотно өнгө үзэмжийг сайжруулна.

2.5.1.2. Наадмын талбай шинээр барина.

2.5.1.3. Ахуйн үйлчилгээний байрны дулааны шугам засварлаж, халуун ус, үсчин зэрэг үйлчилгээг тогтмолжуулна.

2.5.1.4. Сумын төвийн хатуу хучилттай 800 м авто замыг засварлана.

2.5.1.5. Сумын төвийн хороолол гудамжийг цэгцэлнэ.

2.5.1.6. Их боригдойн 2-р багийг антенн сүүлийн үеийн төхөөрөмж суурилуулан шинчилж 4G сүлжээтэй болгоно.

2.5.1.7. Төрийн байгууллагуудад ариун цэврийн байгууламжийг шинээр барина.

2.5.1.8. Мааньт хороололын 04,022 кл ваттын цахилгаан дамжуулах агаарын шугамыг шинэчлэнэ. /өндөр хүчдлийн шугамыг цэцэрлэгээс холдуулан барих/

2.5.1.9. Сумын төвийг АО301 улсын чанартай авто замтай хатуу хучилттай замаар холбоно.

2.5.1.10. Хүүхдийн тоглоомын талбай байгуулна.

2.5.1.11. Аймаг, хот хооронд байнгын ажиллагаатай нийтийн унаатай болно.

2.5.1.12. Нийтийн орон сууц барина.

2.5.1.13. Орон нутгийн судлах музейд засвар хийнэ.

Зорилт 2. Сумын газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөг эдийн засаг, нийгмийн хөгжил, иргэдийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн төлөвлөж, газрын төлөв байдал, чанарын улсын баталгааг хийлгэх.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

2.5.2.1. Хот суурингийн болон бэлчээрийн газрын төлөв байдал, чанарын улсын хянан баталгааны ажлыг үе шаттай хийлгэх ажлыг зохион байгуулж, хэрэгжилтэд хяналт тавин ажиллана.

2.5.2.2. Газар зохион байгуулалтын төлөвлөлт, газрын кадастр, үнэлгээ, газрын мониторинг, биржийн байнгын ажиллагаатай системийг хөтөлж, үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулж, газар олголт, газар зохион байгуулалтын үйл ажиллагааг иргэдэд ил тод, нээлттэй хэрэгжүүлнэ.

2.5.2.3. Сумын төвд хийгдсэн хаягийн зургийг засварлан, хаягжилтын мэдээллийн сан үүсгэж, төрийн байгууллагын мэдээллийн бусад сантай холбож, хаягжилтын ажлыг зохион байгуулна.

2.5.2.4. Хот, суурины газрын хөгжлийн ерөнхий төлөвлөгөө хийлгэх зардлыг сумын ИТХ-аар батлуулан, орон нутгийн төсөвт тусгуулан гүйцэтгэнэ.

2.5.2.5. Өвөлжөө хаваржаа эзэмшүүлэх журам боловсруулж, ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн хурлаар оруулж батлуулан ажиллах,

Зорилт 3. Сумын хэмжээнд газар зүйн нэрийн зөвлөлийн үйл ажиллагааг идэвхижүүлж газар зүйн нэрийн хээрийн тодруулалтын ажлыг зохион байгуулж, газарзүйн нэрийн мэдээллийн сан бүрдүүлэн олон нийтэд танилцуулна.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

2.5.3.1. Газарзүйн нэрийн хээрийн тодруулалт, мэдээллийн сан үүсгэх, зураглал үйлдэх ажлыг мэргэжлийн эрх бүхий байгууллагаар гүйцэтгүүлнэ.

2.5.3.2.Газарзүйн нэрийн мэдээллийн санг олон нийтэд таниулах ажлыг зохион байгуулна.

2.5.3.3.Сумын хилийн цэсийн газрын нэрийг тодруулж, АИХ-ын 1986 оны тогтоолын дагуу баталгаажуулах.

ГУРАВ. ЗАСАГЛАЛЫН БОДЛОГО

Салбарын зорилго: Нутгийн захиргааны байгууллагын бүх түвшинд засаглалын хариуцлага, шударга ёсыг мөрдүүлж, цахим технологид тулгуурласан, иргэдэд тэгш боломж олгодог, оновчтой бүтэц бүхий төрийн албыг бэхжүүлнэ.

3.1.Ёс зүй, хариуцлагатай төрийн алба

Зорилт 1. Төрийн байгууллагуудын чиг үүргийг оновчтой тодорхойлж, давхардлыг арилгах, үйл ажиллагааны уялдааг хангах замаар үр ашигтай бүтэц бүхий мэргэшсэн чадварлаг, тогтвортой, хариуцлагатай төрийн албыг төлөвшүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

3.1.1.1. Төрийн албан хаагчийг тогтвортой ажиллах баталгааг хангаж, чадахуйн зарчимд суурилж, төрийн албаны хүний нөөцийн бодлогыг хэрэгжүүлж, тэднийг чадвахжуулах , мэргэшүүлэхэд анхаарч ажиллана.

3.1.1.2. Төрийн албан хаагчийн үйл ажиллагааны үр дүнг үнэлэхдээ төлөвлөгөө, ажлын гүйцэтгэл, үйлчлүүлэгчийн үнэлгээ, ёс зүй, сахилга хариуцлагыг шалгуур болгон дүгнэж, мэдээллийн санг бүрдүүлнэ.

3.1.1.3. Төрийн албаны сонгон шалгаруулалт, хүний нөөцийн томилгоо, сахилга хариуцлага, ёс зүйтэй холбоотой шийдвэрийг бүх байгууллагад ил тод, нээлттэй болгоно.

3.1.1.4. Төсвийн ерөнхийлөн болон шууд захирагчийн төрийн албан дахь хөдөлмөрийн харилцаатай холбоотой шийдвэрийн эрх зүйн үндэслэлд тогтмол хяналт тавьж, зөрчил үүсэх эрсдэлээс урьдчилан сэргийлнэ.

3.2.Цахим технологид суурилсан төрийн үйлчилгээ

Зорилго 1. Төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг цахимжуулж, төрийн үйлчилгээг хялбаршуулан, зардал хэмнэх тогтолцоонд шилжүүлэн, төрийн албан хаагчийн ажиллах орчинг сайжруулна.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

3.2.1.1. Иргэдэд төрийн үйлчилгээг цахимаар хүргэх операторын үйлчилгээг улам өргөтгөн , төрийн үйлчилгээг явуулын хэлбэрээр хүргэх үйл ажиллагааг дэмжиж ажиллана.

3.2.1.2. Төрийн үйл ажиллагааг нь ил тод болгох, төрийн байгууллагуудын интернэтийн хурд, чанар ашиглалтыг сайжруулна.

3.2.1.3. Төрийн байгууллагуудад дотоод удирдлагын нэгдсэн системийг нэвтрүүлж, иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас төрийн байгууллага, албан тушаалтанд хандаж гаргасан өргөдөл, гомдлыг хүлээн авах, шийдвэрлэх үйл ажиллагааг цахимжуулж, иргэд асуудлын шийдвэрлэлтийн явц, үр дүнг цахимаар хянах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

3.2.1.4. Төрийн байгууллага хооронд болон тэдгээрээс иргэдтэй харилцах мэдээллийн солилцоо, ил тод байдлыг сайжруулж, бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргах үйл явц дахь иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлнэ.

3.2.1.5. 2, 3, 4, 5 дугаар багийн төвүүдийн барилгыг шинээр барих, 1 дүгээр багийн төвийн байрыг засварлах, Багийн засаг дарга нар болон төрийн байгууллагуудын компьютер, техник хэрэгслийг шинэчлэх ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

3.2.1.6. Төрийн байгууллагууд үйл ажиллагаагаа сурталчлах зардлыг жил бүр төсөвтөө тусган, мэдээллийн ил тод байдлыг хангахад хяналт тавьж, иргэдэд үнэн бодит мэдээлэл түгээх, нийгмийг соён гэгээрүүлэх чиглэлээр хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай хамтарч, “Нэг цонхны мэдээлэл” үйл ажиллагааг үр дүнтэй нэвтрүүлнэ.

3.2.1.7. Төрийн байгууллагуудын дотоод хяналт, шалгалтын нэгжийн үйл ажиллагааг тогтмолжуулж, гүйцэтгэлийн хяналт, үр нөлөөг нэмэгдүүлнэ.

3.2.1.8. Төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, гарсан зөвлөмжийн дагуу гүйцэтгэл сайжруулах үүрэг чиглэл өгч тухай бүрт хэрэгжүүлэх арга авч үр дүнг тооцон ажиллана.

3.3. Эрх зүйн боловсролтой иргэн, хүний эрхийг хангасан нийгэм, авлигагүй засаглал

Зорилт 1. Бүх нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх, хүний эрхийг хамгаалах, хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх үйл ажиллагааг оновчтой арга, хэлбэрээр зохион байгуулна. Улсын бүртгэлийн үйл ажиллагааг хууль тогтоомжийн дагуу эрхлэн хөтөлнө.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

3.3.1.1. Цахим технологид суурилсан арга хэлбэрээр хууль, эрх зүйн сургалт, сурталчилгааг зохион байгуулж, “Бүх нийтийн эрх зүйн боловсрол” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

3.3.1.2. Эрх зүйн танхимыг тогтмолжуулж байнгын үйл ажиллагаатай болгоно.

3.3.1.3. Төрийн болон иргэний нийгэм, бизнесийн байгууллагуудын үйл ажиллагаанд хяналт-үнэлгээ хийж, шийдвэр гаргахдаа аливаа хэлбэрээр ялгаварлахгүй, ашиг сонирхлын зөрчилд автахгүй, хязгаарлал, давуу байдал тогтоохыг хориглоход анхаарч ажиллана.

3.3.1.4. Хүний эрхийн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсооход чиглэсэн, олон талт арга хэмжээг зохион байгуулж үр дүнг олон нийтэд мэдээлж ажиллана.

3.3.1.5. Суманд хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах, шударга бус өрсөлдөөнтэй тэмцэх үүрэг бүхий салбар зөвлөл байгуулж, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах чиг үүрэг үйл ажиллагааг идэвхжүүлэн, бизнесийн байгууллагуудын шударга бус өрсөлдөөн, үнийн хөөрөгдөл, бүтээгдэхүүний чанар байдлыг хянаж, монополь үүсгэхээс сэргийлж ажиллана.

3.3.1.6. Улсын бүртгэлийн үйл ажиллагааг хууль тогтоомжийн дагуу эрхлэн хөтөлж, иргэний улсын бүртгэлийн үйл ажиллагааг цахимжуулах.

Зорилт 2. Олон нийтийг соён гэгээрүүлэх замаар авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэн, тэмцэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

3.3.2.1. Авлигыг үл тэвчих үзэл хандлагын талаарх нийтлэл, нэвтрүүлгийг цахим сүлжээ болон хэвлэл мэдээллийн байгууллагаар олон нийтэд түгээн дэлгэрүүлэх ажил зохион байгуулна.

3.3.2.2. Хүүхэд, залуучуудад авлигын нийгмийн хор аюулыг ухуулан таниулах сургалт, сурталчилгаа зохион байгуулж, авлигыг үл тэвчих үзэл хандлагыг

төлөвшүүлэх чиглэлээр боловсролын байгууллагатай хамтран олон талт арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

3.3.2.3. Сумын авлигаас урьдчилан сэргийлэх төлөвлөгөө гарган, үр дүнг тооцон ашиг сонирхлын зөрчил гаргуулахгүй байх арга хэмжээ авч хэрэгжүүлнэ.

Зорилт 3. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, нийтийн хэв журмыг хамгаалах цогц арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж, иргэдийн аюулгүй, амар тайван амьдрах нөхцөлийг сайжруулна.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

3.3.3.1. “Аюулгүй иргэн-Амар тайван Өвөрхангай” дэд хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.

3.3.3.2. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, нийтийн хэв журмыг хамгаалах ажилд хөршийн холбоо, гудамжны ахлагчийг ажиллуулж, олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэн, сумын төвийн гэр хорооллын гудамж, нийтийн эзэмшлийн зам, талбайн гэрэлтүүлэг, теле-камерын хяналтын системийг хөгжүүлнэ.

3.3.3.3. Шарлинд байрлах шатахуун түгээх станц, Хөөврийн гүүр зэрэг газруудын тээврийн хэрэгслийн зогсоолын цэгүүдэд теле-камер байрлуулах, хурд сааруулагчтай болгох, тээврийн хэрэгслийн улсын дугаар танигч LPR камерыг суурилуулах ажлыг аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын оролцоотойгоор шийдвэрлэнэ.

3.3.3.4. Нийгэмд түгээмэл буй архидан согтуурах, зам тээврийн осол, гэр бүлийн хүчирхийлэл зэрэг нийгмийн сөрөг үзэгдлүүдийг бууруулах, таслан зогсоох олон талт арга хэмжээ авч хэрэгжүүлнэ.

3.3.3.5. Малын хулгайн гэмт хэрэгтэй тэмцэх ажилд төрийн зарим байгууллагуудыг татан оролцуулж, мал бүрийг бүртгэлжүүлэх, мал, махны гарал үүслийн гэрчилгээ олголтыг цахимжуулах, малчдын бүлэг, нөхөрлөлийг чадавхжуулах зэрэг цогц арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж, мал хулгайлах гэмт хэргийн гаралтыг эрс бууруулна.

Зорилт 4. Хууль сахиулах байгууллагын алба хаагчдын ажиллах орчин нөхцөлийг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

3.3.4.1. Сумын төрийн байгууллагуудын архивыг зориулалтын өрөө тасалгаатай болгож, шаардлагатай тоног төхөөрөмжөөр хангах, архивын баримтыг цахим хэлбэрт шилжүүлж, иргэдэд хүргэх үйлчилгээг хялбаршуулна.

3.3.4.2. Олон нийтийн цагдааг орон тоогоор ажиллуулна.

3.3.4.3. Гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдсон тээврийн хэрэгсэл саатуулах журмын хашаатай болох.

3.3.4.4. Сумын газар нутаг дэвсгэрт салдаг замын уулзварууд, сумын төвийг тэмдэгжүүлэх.

3.3.4.5. Сумын хэмжээнд телехяналтын камер, гэрэлтүүлэггүй газарт гэрэлтүүлэг, камер суурилуулах.

3.4.Гадаад харилцаа, хамтын ажиллагаа

Зорилт 1. Сумын уламжлалт гадаад харилцааг өргөжүүлэн, эдийн засгийн тэргүүлэх салбарын харилцааг хөгжүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

3.4.1.1. Суманд гадаадын хот, мужуудтай харилцаа тогтоох, олон улсын төсөл хөтөлбөрийн байгууллагуудтай идэвхтэй ажиллагааг өрнүүлэх, эдийн засаг, нийгэм ХАА салбарт хэрэгжүүлэх төсөл хөтөлбөрийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэхэд аймгаас дэмжлэг авах.

3.4.1.2. Японы Насу хотын ОШИМА Форумын хүүхэд солилцооны хамтын ажиллагааг үргэлжлүүлэх.

3.5.Батлан хамгаалах, гамшгаас урьдчилан сэргийлэх

Зорилт 1. Орон нутгийн хамгаалалтын тогтолцоог бүрдүүлэн, дайчилгааны төлөвлөлтийг шинэчилж, хүүхэд залуучуудад цэрэг-эх оронч үзэл төлөвшүүлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

3.5.1.1. Орон нутгийн хамгаалалтын томилгоот нэгжийн бүрэлдэхүүнтэй төлөвлөгөөний дагуу сургалт, бэлтгэлийг зохион байгуулж, үүрэг гүйцэтгэх мэдлэг, дадлага олгоно.

3.5.1.2. Сумын дайчилгааны төлөвлөгөө болон томилгоот байгууллага, аж ахуйн нэгжийн дайчилгааны даалгаврыг шинэчлэн боловсруулж, бэлэн байдлыг хангана.

3.5.1.3. Ерөнхий боловсролын сурагчдад цэрэг-эх оронч үзэл хандлага төлөвшүүлэх арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулж ажиллана.

Зорилт 2. Орон нутгийн гамшгаас хамгаалах чадавхийг нэмэгдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

3.5.2.1 Сумын гамшгийн эрсдэлийг бууруулах үнэлгээг аюулын төрөл бүрээр эрх бүхий байгууллагаар хийлгэнэ.

3.5.2.2. Сумын гамшгаас хамгаалах иж бүрэн сургалт, гал түймэртэй тэмцэх сайн дурын хэсгийг чадавхжуулж, зарим тоног төхөөрөмжөөр хангана.

3.5.2.3. Сумын Улаан загалмайн хороотой хамтран төрийн хүмүүнлэгийн үйл ажиллагааг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.

ДӨРӨВ. НОГООН ХӨГЖИЛ, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

Салбарын зорилго. Хүрээлэн буй орчны бохирдол, доройтлыг бууруулах, байгалийн баялгийг зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, байгальд ээлтэй дэвшилтэт ногоон технологи нэвтрүүлж, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох бодлогыг хэрэгжүүлэн, хүн амын эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

4.1.Ногоон хөгжил

Зорилт 1. Усны нөөцийг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх замаар экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгална.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

4.1.1.1. Усны нөөцийг нэмэгдүүлэх, нөхөн сэргээх зорилгоор булаг шандны эхийг хамгаалж, хөв цөөрөм байгуулна.

4.1.1.2. Шийрийн бүрд, Аман булаг, Мөнгөн булагийн рашаан, сумын төвийн худгийн усны нөөц, физик-химийн найрлага хатуулгийг мэргэжлийн байгууллагаар тогтоолгоно.

Зорилт 2. Байгаль орчныг хамгаалах, орчны бохирдлыг бууруулах, доройтсон газрыг нөхөн сэргээх чиглэлээр, шинжлэх ухааны үндэслэлтэй

бодлого хэрэгжүүлж, байгалийн нөөцийг зохистой ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

4.1.2.1. Хог хаягдлын менежментийг сайжруулах, иргэн аж ахуй нэгж, байгууллагын үүрэг хариуцлагыг нэмэгдүүлэх замаар хог хаягдлыг бууруулж, эх үүсвэр дээр нь ангилж, хөдөө нутаг, гол усны хогийг цэвэрлэх арга хэмжээ авч хэрэгжүүлнэ.

4.1.2.2. Суманд хог хаягдлыг дахин боловсруулах цех байгуулна,

4.1.2.3. Гэр хороолол, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс болон аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа иргэн, аж ахуй нэгжүүдэд дэвшилтэт технологи бүхий “Эко жорлон” арга хэмжээг хэрэгжүүлж, хөрсний бохирдлыг бууруулна.

4.1.2.4. Нэн ховор, ховор амьтан, ургамлын тархац нөөцийн судалгааг өргөжүүлж, хамгаалалтын менежментийг сайжруулна.

4.1.2.5. Төрийн үйлчилгээний чанар бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, байгаль орчны хууль тогтоомж, ногоон хөгжил, тогтвортой хөгжлийн боловсролыг олон нийтэд сурталчлан таниулж, стандарт, хэм хэмжээг мөрдүүлэн, байгаль хамгаалалд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлнэ.

4.1.2.6. Сайн дурын байгаль хамгаалагчдын тоог нэмэгдүүлж тэднийг чадавхжуулж, байгаль орчныг хамгаалах талаар иргэдтэй хамтран ажиллана.

Зорилт 3. Ойн экосистемийн тэнцвэрт байдлыг хадгалах, хомсдол, доройтлыг зогсоох, нөхөн сэргээх, ойжуулах замаар ойгоор бүрхэгдсэн талбайг нэмэгдүүлэх, зүй зохистой, тогтвортой ашиглахад чиглэсэн менежментийг бүрдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

4.1.3.1. Ойжуулалт, төв суурингийн ногоон байгууламжид шаардлагатай тарьц, суулгацаар сумын хэрэгцээг бүрэн ханган, ойжуулах ажлыг төсөл хөтөлбөрт хамруулах санаачлага гарган ажиллана.

4.1.3.2. Ойн тэлэн ургалтыг дэмжих, нөхөн сэргээх, ой хамгааллын арга хэмжээ авах замаар ойн хомсдолоос сэргийлэн, ойгоор бүрхэгдсэн талбайн одоогийн байгаа түвшинг тогтвортой хадгалах нөхцөл бүрдүүлнэ.

4.1.3.3. Төв суурин газрын ногоон байгууламжийн хэмжээг нэмэгдүүлэн иргэн бүр нэг мод тарих аян өрнүүлж хамгаалалтыг сайжруулах .

4.1.3.4 Иргэдийн байгаль хамгаалах боловсрол мэдлэгийг дээшлүүлж, элсний нүүдэл ихсэж байгаа, зарим газруудад мод бут, олон наст тарих аргыг туршиж эхлэх

4.2. Аялал жуулчлал

Зорилт 1. Байгаль, түүх, соёлын өвд түшиглэсэн тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

4.2.1.1. Зарим иргэдийг хөтөч, угтан үйлчлэгчийн зэрэг сургалтад хамруулж, нутгийн онцлогтой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэн, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний, чанар, стандартыг сайжруулан жуулчдын тоог суурь түвшингээс 50 хувиар нэмэгдүүлнэ.

4.2.1.2. Монголын нүүдлийн соёлын онцлогт тохирсон брэнд бүтээгдэхүүнүүдийг үйлдвэрлэж, аялал жуулчлалын эргэлтэд оруулан, эдийн засгийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.

4.2.1.3. Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн нөөц, даацад тулгуурласан эко аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.

4.2.1.4. Аялал жуулчлалыг дараах маршрутаар хөгжүүлнэ. **Өндөр гэгээн Занабазарын түүхэн замналаар аялах маршрут:** Элсэн тасархай – Их, бага Монгол уул - Ширээт цагаан нуур – Дуут манхан- Мөнгөн булаг- Монгол орны төв цэг,

4.2.1.5. Аялал жуулчлалын гол чиглэл дагуу дэд бүтцийг хөгжүүлж, отоглох цэг, авто зам дагуу үйлчилгээний цогцолбор байгуулах иргэдийн санал санаачлагыг дэмжиж ажиллана.

4.2.1.6. Байгаль, түүх, соёл, мал аж ахуй, танин мэдэхүйн чиглэлээр орон нутгийн аялал жуулчлалын сүлжээ бий болгож, түүнд түшиглэсэн соёлын үйлдвэрлэл, брэнд бүтээгдэхүүн бий болгоно.

ТАВ. “КОВИД-19” ХАЛДВАРТ ЦАР ТАХЛААС ҮҮДЭЛТЭЙ ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН ХҮНДРЭЛИЙГ ДАВАН ТУУЛАХ БОДЛОГО

5.1. “Ковид-19” халдварт цар тахлаас үүдэлтэй эдийн засаг, нийгмийн хүндрэлийг даван туулах бодлогын арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

5.1.1.1. Халдварт цар тахлын үед нийгмийн хамгааллын арга хэмжээг шуурхай авч хэрэгжүүлнэ.

5.1.1.2. Нийгмийн халамжийн үйлчилгээг сумын зорилтот бүлэгт түргэн шуурхай, чирэгдэлгүй хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлж ажиллана.

5.1.1.3. Цар тахлын үед түлээ, нүүрс, хүнсний хомсдолд орж болзошгүй иргэдэд төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгжүүдтэй хамтарч, дэмжлэг туслалцаа үзүүлнэ.

5.1.1.4. Түлээ, нүүрс, хүнс, шатахуун зэрэг өргөн хэрэглээний барааны үйлдвэрлэл, савлалт, хүргэлт, тараалт, борлуулалтыг хэвийн явуулах нөхцөлийг бүрдүүлж, үнийн өсөлт үүсэхээс сэргийлж ажиллана.

5.1.1.5. Аж ахуйн нэгж, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, ариун цэвэр, халдваргүйн горимыг хангахад шаардлагатай мэдээлэл, сурталчилгаа хийх, сургалт зохион байгуулах замаар ажлын байраа хадгалах, орлоготой байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

5.1.1.6. Цар тахлаас үүдсэн эдийн засаг, нийгмийн хүндрэлийг даван туулахад чиглэсэн дэмжлэг, туслалцааг нэмэгдүүлэх чиглэлээр түнш байгууллага, иргэдтэй идэвхтэй хамтран ажиллана.

5.1.1.7. Отор нүүдэл хийж байгаа малчдад эрүүл мэнд, нийгмийн үйлчилгээг хүргэх, мал сүргээ онд оруулах талаар отор хүлээн авагч аймаг, сумдтай хамтран ажиллах замаар орон нутгийн эдийн засгийн өсөлтийг хадгална.

5.2. “Ковид-19” халдварт цар тахлын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлж, бэлэн байдлыг хангахтай холбоотой төсвийн санхүүжилтийг нэмэгдүүлнэ.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

5.2.1.1. Цар тахлын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, шаардлагатай тохиолдолд зарцуулах зорилгоор сумын Засаг даргын нөөц сангийн гамшгаас хамгаалах хөрөнгийн хэмжээг нэмэгдүүлнэ.

5.2.1.2. Төр болон хувийн хэвшлийн байгууллагууд цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, хариу арга хэмжээ авахад зориулсан санхүүжилтийг боломжит хэмжээгээр нэмэгдүүлнэ.

5.2.1.3. Цэцэрлэгийн хүүхдүүд, жирэмсэн, ахмад настан, зорилтот бүлгийн иргэдийг улирлын томуугийн вакцинд хамруулна.

5.2.1.4. Халдварт өвчний голомтод ажилласан албан хаагчдад урамшуулал, дэмжлэг олгоно.

5.2.1.5. Коронавируст халдварын батлагдсан тохиолдолд хэрэглэгдэх вирусийн эсрэг эм, сонгомол антибиотик, үрэвслийн эсрэг эм, тариа, оношлуур, хамгаалах хэрэгслэлийн нөөцийг бүрдүүлнэ.

5.3.Шинэ болон сэргэн тархаж байгаа халдвараас сэргийлэх, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний хариу арга хэмжээний бэлэн байдлыг хангана.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

5.3.1.1. Эрүүл мэндийн төвд халдварт өвчний тандалт, сэргийлэлтийн шуурхай удирдлагын багийг байгуулна.

5.3.1.2.Нийгмийн эрүүл мэндийн ноцтой байдлын үеийн нөөцийн өрөөг бий болгож, хариу арга хэмжээний нөөцийн бэлэн байдлыг бүрдүүлнэ.

5.3.1.3.Тархвар судлал, халдварт, зоонозын халдварт өвчний чиглэлээр эмч мэргэжилтнийг бэлтгэх, ЭМГ-аас зохион байгуулж буй сургалтанд хамруулж, чадавхжуулна.

5.3.1.4.Цар тахлын үед ажиллах тусгаарлах болон тусгаарлан ажиглах байрыг томилгоожуулж, бэлэн байдлыг хангана.

5.3.1.5.Цар тахлын үед ажиллах мэргэжлийн байгууллага болон дэмжлэг үзүүлэх тусгайлсан чиг үүрэг бүхий байгууллагуудын харилцан ажиллах төлөвлөгөөг боловсруулж, зарим дадлага, сургуулилтыг зохион байгуулна.

5.3.1.6.Шинэ болон сэргэн тархаж байгаа халдвар болон эрүүл мэндийн сургалт сурталчилгааг иргэдэд цахим хэлбэрээр хүргэх ажлыг зохион байгуулна.

5.4.Цар тахлын үед боловсролын үйлчилгээг тасралтгүй тэгш, хүртээмжтэй явуулах нөхцөлийг бүрдүүлж, ажиллана.

Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

5.4.1.1.Хорио цээрийн дэглэмийн үед хэмнэгдсэн зардлыг тооцож, нэн шаардлагатай арга хэмжээнд сумын Онцгой комиссын шийдвэрийг үндэслэж, зарцуулна.

5.4.1.2.Сурагчдад цахимаар явуулах хичээлийн цагийг зохистой хэмжээнд хүргэхийн зэрэгцээ, сургалтын хөтөлбөрийн хоцрогдол гаргахгүй байх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

5.4.1.3.Цар тахлын үед сургалтын байгууллагын орчинд халдваргүйтгэл хийх, хамгаалах хувцас хэрэгслээр хангаж, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

5.4.1.4.Сургууль, цэцэрлэг цахим, теле хичээл бэлтгэн, технологийн сан бүрдүүлж, гэнэтийн болон давагдашгүй хүчин зүйлийн үед хичээл сургалтыг тасралтгүй үргэлжлүүлж, танхимын болон танхимын бус хосолсон хэлбэрээр хүүхдийн сурах үйл, оролцоог дэмжин, тэгш хүртээмжтэй, чанартай зохион байгуулна.